

Edicije prezentirane u toj bibliografiji tiskane su uglavnom u periodu 1941—1979. godine. Dio edicija tiskan je i u periodu između dva svjetska rata, a posebnu pažnju zavređuju edicije tiskane potkraj prošloga stoljeća. Autor upozorava i na neke edicije objavljene poslije rata u Italiji, i na neke tiskane u Austriji i SR Njemačkoj, a u kojima se nailazi na mnoge podatke, osobito o njemačkoj okupaciji u razdoblju od 1943. do 1945. godine. Takvo prikupljeni radovi doista čine ne samo prvi potpuniji izbor već i prvu cjelovitiju bibliografiju o spomenutoj problematici u zapadnoj Hrvatskoj uopće.

Bibliografija na 139 stranica obuhvaća oko 1570 bibliografskih jedinica, među kojima se neke u nas prvi put spominju. Podijeljena je u dva dijela. Prvi dio objavljen je 1979. godine u »Historiji«, sv. 2, zborniku Centra za historiju radničkog pokreta i NOR Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara u Rijeci, str. 321—431; naslov toga rada »Radnički antifašistički, komunistički i narodno-oslobodilački pokret Istre, kvarnerskog primorja i Gorskog kotara« sada je podnaslov te knjige. Drugi dio bibliografije zapravo je dopuna prvog dijela. Autor je pri daljnjem istraživanju naišao na nekoliko desetaka novih jedinica, a istraživanja proširio do kraja 1979. godine, te prikupljeni materijal sredio kao drugi dio te bibliografije.

Bibliografske jedinice u oba dijela svrstane su abecednim redom.

Na kraju je bibliografije kazalo imena i mjesta, što korisniku omogućava još veću komunikativnost s pojedinim autorom i mjestom.

Jedna je od malobrojnih zamjerki Bibliografiji to što su bibliografske jedinice dane samo s bibliografskim opisom, bez anotacije. Međutim bez obzira na tu primjedbu, možemo s pravom zaključiti da je knjiga Petra Strčića »Štampana riječ o otporima i borbama« zaista značajan doprinos naporu da se što kompletnije ukaže na rezultate istraživanja povijesti radničkog, antifašističkog, komunističkog i narodnooslobodilačkog pokreta na području Istre, Kvarnerskog primorja i Gorskog kotara. Autor je tom Bibliografijom popunio veliku prazninu u našoj stručnoj literaturi, pružio uvid u niz do sada nepoznatih ili manje poznatih naslova, te tako mnogima omogućio kraći put u njihovom znanstvenom istraživalačkom radu.

Marija Sentić

VUKAŠIN KARANOVIC, Moslavački partizanski odred u izdanju Skupštine općine i SUBNOR-a Kutina, 1981.

Narodnooslobodilačka borba naroda Moslavine, osobito njen vojni dio, dobila je u pukovniku Vukašinu Karanoviću svog povjesničara. Poslije monografije o Drugoj moslavačkoj brigadi autor je sudu javnosti predao monografiju »Moslavački partizanski odred 1941—1945«, opsežno djelo s više od 600 stranica, kao rezultat višegodišnjih napora na prikupljanju, selekciji, sistematizaciji i obradi izvorne građe.

Gdje nije bilo dokumenata, ili su se oni koji su postojali pokazali nedostatnima, autor je obavio opsežna konzultiranja s preživjelim sudionicima pojedinih

akcija iz vremena oružane borbe. Iako je vrijeme učinilo svoje, pa su sjećanja učesnika NOR-a počela pomalo blijedjeti, ona su još uvijek izuzetno značajan, nezaobilazan faktor u donošenju sintetičke ocjene o događajima iz NOB-a.

O razvoju NOB-a u Moslavini, kako to u predgovoru ovoj knjizi ističe dr Pavle Gregorić Brzi, do sada se nedovoljno pisalo, pa se ovom dijelu sjeverne Hrvatske ne pridaje značaj koji je ovaj kraj doista imao svojim doprinosom narodnooslobodilačkoj borbi. Ova knjiga treba najvećim dijelom da popuni tu prazninu i pomogne u sagledavanju istine o razvoju narodnooslobodilačke borbe ovog područja, kako bi ta istina prodrla i izvan njegovih granica.

Knjiga je podijeljena u tri dijela. U uvodu susrećemo korisne i za razumijevanje odreda neophodne podatke o specifičnim prilikama u Moslavini, u kojima je Komunistička partija pripremala i pokrenula narod u oružanu borbu. Slijedi dokumentiran i iscrpan, ali i plastičan prikaz stvaranja prvih partizanskih grupa, a zatim formiranja Odreda spajanjem čazmanske i garešničke grupe 21. prosinca 1941. godine. Nakon toga opisuju se značajnije akcije u 1941. godini, od kojih Karanović šire obrađuje akciju protiv kulturbundovaca u Garešničkom Brestovcu i onu protiv domobranske straže kod Prečeca.

Djelovanje odreda na geografski malom — ali za njemačkog okupatora i ustašku tvorevinu »NDH« izuzetno značajnom — području nije moglo duže ostati bez neprijateljskih protuakcija. Prva je uslijedila već potkraj siječnja 1942. godine, ali se odred uspješno izvlači iz okruženja i prebacuje u Slavoniju. Slična se situacija ponovila nekoliko puta do kraja rata. Autor zatim prati niz akcija odreda u prvoj polovici 1942. godine, navodi značajne pobjede, ali ne prešućuje ni povremene neuspjehe.

Iz mnoštva akcija, iz složene i bogate aktivnosti odreda u razdoblju 1942—1943. godine teško je izdvojiti najznačajnije. Svakako je među njima odlazak glavnih snaga Moslavačkog odreda u Slavoniju radi formiranja snažnih jedinica, divizija, na tom području. Ovo je inače jedno od spornih pitanja o kojemu autor daje vlastitu ocjenu. Šire je obrađena aktivnost u vezi s »prokopskom republikom«, zatim napad na Husain, napadi na Garešnicu, Hercegovac, Popovaču i niz drugih zapaženih akcija. Za sve to vrijeme odred neprekidno raste, jer su NOB i socijalistička revolucija u Moslavini poprimili masovne razmjere. U toku 1944. godine odred se razvija u specifičnim uvjetima, jer se njegovo djelovanje prepliće s prisustvom i djelovanjem snažnih partizanskih jedinica i Desetog korpusa zagrebačkog. Iz Moslavačkog je odreda od početka NOB-a do kraja 1944. godine 13 bataljona otišlo u veće jedinice formirane na području sjeverozapadne Hrvatske i Slavonije. To je nesumnjivo veliki obol Moslavine ukupnom razvoju oružane borbe naših naroda.

Iako je Karanović izdvojio Moslavački odred kao »okosnicu« borbenih i revolucionarnih zbivanja, ova se jedinica — jedna od malobrojnih koje djeluju gotovo za sve vrijeme NOB-a — svojom cjelokupnom aktivnošću i značenjem identificira s narodnooslobodilačkom borbom na teritoriju Moslavine. Moslavački odred, u čijem se sastavu nalaze najbolji partijski politički kadrovi, postao je inicijativna i udarna snaga revolucionarnih promjena na ovom području. Budući da se revolucija i kontrarevolucija prepleću kao dan i noć, autor nije mogao propustiti da obradi i snage kontrarevolucije, ustaštva, mačekovštine, početnih oblika četništva i ostalih struja kontrarevolucionarnog tabora.

Kako je i sam autor neposredni učesnik NOB-a u Moslavini gotovo od prvih dana, i kako je konzultirao velik broj drugih učesnika, u knjizi se često pre-

pleće povijesna rekonstrukcija s memorijalnim impresijama. Stavljajući u centar promatranja odred kao partizansku vojnu jedinicu autor je morao dati prednost opisu vojne strane događaja. To je učinio znalčki, savjesno i odgovorno, i pred nama se nalazi knjiga koja predstavlja pravu enciklopediju podataka o tom odredu kao cjelini, ali i pojedinim ličnostima, od boraca do komandnog kadra. Tome mnogo pridonosi treći dio knjige, u kojem je 29 značajnih neposrednih učesnika NOB-a dalo svoje iskaze o pojedinim događajima i ličnostima iz odreda.

U drugom dijelu knjige — pored priloga o obavještajnom radu u odredu i šire — ističu se dva historiografska rada, i to mra Franka Miroševića »Pregled razvoja KPJ i SKOJ-a i njihova uloga u razvoju NOP-a u Moslavini« i dra Pere Nasakande »Moslavački odred i razvoj narodne vlasti u Moslavini«, koji svojim podacima i analizom upotpunjuju sliku i ocjenu NOB-a i socijalističke revolucije u Moslavini kao cjeline.

Za autora i ostale suradnike ove knjige povijesni podaci imaju naučnu i društvenu funkciju kad otkrivaju suštinu događaja i ljudske drame koje su u ratnim danima neminovne. Zbog toga je knjiga bogata portretima boraca i rukovodilaca ove jedinice, kojih se životne drame, divni primjeri hrabrosti i odanosti idealima narodnooslobodilačke borbe i revolucije — idealima kojima su nesebično poklonili svoje živote — uklapaju u opći tok NOB-a i slijevaju s ostalim događajima u jedinstvenu cjelinu što nikoga ne može ostaviti ravnodušnim. Imena Nikole Božića Juga, Ferde Einspiegela, Andrije Sačarića, Pere Popovića, Stjepana Brkljačića Buse, Franje Horvatića i mnogih drugih nalazimo na kamenim pločama spomenika, ona su postala ili će postati imena naših ulica, škola, a ova nam ih knjiga još više približava i pomaže da njih i njihove poruke uvijek pamtimo.

Prvi dio knjige, u kojem pukovnik Karanović pokazuje puni smisao za mikrorekonstrukciju i analizu događaja iz NOB-a, drugi dio sa svim elementima historiografije i treći dio sa svojim emotivnim djelovanjem na čitaoca — čine simbiozu i omogućuju nam da u sintezi upoznamo i doživimo cjelinu narodnooslobodilačke borbe u Moslavini.

Po naporima koji su uloženi u pripreme, po likovnoj opremi akademskog slikara Ivana Milata, osobito njegovih tridesetak portreta i ostalih crteža, zatim dvadeset fotografija i četrnaest shema, ovu monografiju možemo uvrstiti među vrednija izdanja iz historiografije NOR-a. Tome pridonosi i miran ton autorova kazivanja, tečan stil i lakoća izražavanja, tako da ni pojedini vojni termini i skraćenice ne čine veću prepreku za čitaoca. Vjerujemo da će ova knjiga naići na prijem kod šireg kruga čitalaca, kod svih onih kojima je blizak samoprijegor i heroizam učesnika narodnooslobodilačke borbe naših naroda.

Pero Nasakanda